

PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA NA OBRANU ŠTÁTU AKO NÁSTROJ PREVENČIE VZNIKU HYBRIDNÝCH HROZIEB

Jana LUKÁČOVÁ

PREPARING THE POPULATION TO DEFEND THE STATE AS A TOOL FOR PREVENTING THE FORMATION OF HYBRID THREATS

Abstract: *Is not to easy in this turbulent security environment talk about education in this special meaning. However, the need to educate the population in the area of state security and defense is all the more urgent. Also between regular information and hybrid threat is thin line. Only correct education (all scale of social categories) can fight against disinformation's, propaganda or more kinds of hybrid threats in our society.*

Keywords: *patriotism, Enlightenment, education, hybrid threats, disinformation's, concept, security environment.*

ÚVOD

V súčasnom vývoji vonkajšieho bezpečnostného prostredia európskych štátov s ohľadom na aktuálnu bezpečnostnú situáciu v tomto regióne krajiny individuálne reagujú formou vývoja rôznych trendov v národných bezpečnostných politikách. Okrem podmienenej potreby modernizácie, snahy transformovania oblasti tvorby a výcviku vojenského personálu a zvyšovania výdavkov na obranu je nevyhnutné klásť dôraz aj na vzdelávanie obyvateľstva v oblasti obrany štátu. Nestabilita bezpečnostného prostredia v najmä v stredoeurópskom regióne je vhodným prostredím pre vznik a rozvoj hybridných hrozieb negatívne pôsobiacich na obyvateľstvo štátov. Predpokladom pre eliminovanie a prevenciu pred takýmto druhom destabilizácie vnútorného bezpečnostného prostredia najmä formou propagandy a šírenia dezinformácií je vzdelávanie obyvateľstva a nastavenie správnej formy komunikácie s verejnosťou. (1)

Cieľom odborného príspevku je objasnenie stavu súčasného bezpečnostného prostredia v stredoeurópskom regióne, definovanie faktorov pôsobiacich na vlastenectvo štátov a formy prevencie hybridných hrozieb, ktoré pozitívne ovplyvňujú stabilitu vnútorného bezpečnostného prostredia a následne pozitívne vplývajú na formovanie moderného vlastenectva.

Odborný príspevok je spracovaný na základe kumulovania poznatkov z viacerých zahraničných a domácich diel, vlastného analyzovania bezpečnostnej situácie, zhodnotenia faktorov vplyvu na formovanie spoločnosti v oblasti získavania vedomostí, všeobecného prehľadu a informovanosti o obrane a bezpečnosti štátu a následné vytvorenia záverov skúmanej oblasti.

1 SÚČASNÉ BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE V EURÓPSKEJ ÚNII

Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika členských štátov bola vždy diskutabilná a vystavená kritike. Zjednotenie v tejto oblasti je podmienené prepojením národných a medzinárodných politických rovín, rozdielnym potenciálom a strategickými koncepciami štátnych aj neštátnych aktérov a samozrejme do veľkej miery aj rôznymi modelmi vytvárania zahraničnej politiky (2). Bezpečnostné prostredie môžeme zadefinovať s ohľadom na vplyvy ako vnútorné bezpečnostné prostredie. V slede udalostí, vplyvov a dopadov na bezpečnostné prostredie na európskom kontinente môžeme hovoriť o výrazných turbulenciách, ktoré sa premietajú do strategických dokumentov a smerovania politík krajín tohto regiónu.

Európske politiky a ich smerovanie definované strategickými dokumentmi Európskej únie ako sú napr. Stratégia Európskej únie pre bezpečnú úniu, Strategický kompas pre silnejšiu bezpečnosť a obranu Európskej únie a ich implementácie v národných strategických dokumentoch štátov Európskej únie. Hlavným kontextom výrazných zmien na strategickú úroveň boli aktivity spojené so šírením pandémie COVID-19 alebo rozmrazený konflikt na Ukrajine a pôsobenie Ruskej federácie, ktoré paradoxne nielen oslabovali Európu, ale aj stmelujú Európske štáty. „Agresívnejšie bezpečnostné prostredie si vyžaduje, aby sme spravili obrovský krok vpred a zvýšili našu schopnosť a ochotu konať, posilnili našu odolnosť a zabezpečili solidaritu a vzájomnú pomoc“ (3).¹

„Štátne a neštátne subjekty používajú hybridné stratégie, kybernetické útoky, dezinformačné kampane, priame zasahovanie do našich volieb a politických procesov, hospodársky nátlak a inštrumentalizáciu tokov neregulárnej migrácie.“ Opodstatnené obavy sú spôsobené aj eskaláciou zneužívania práva na dosiahnutie politických, hospodárskych a vojenských cieľov. Sporné strany sa sústreďujú na využívanie nových a prelomových technológií s cieľom získať strategické výhody a zvýšiť účinnosť svojich hybridných kampaní.

¹ Pozn.: Strategický kompas pre bezpečnosť a obranu - s.2., s.11

Často-krát je zneužívaná napríklad pretrvávajúca neistota spôsobená pandémiou COVID-19 na šírenie škodlivých a nepravdivých interpretácií“(Rada Európskej únie, 2022). Pôsobenie záporných faktorov v medzinárodnom prostredí má vytvorené priaznivé podmienky najmä v krajinách ktorých vnútorné bezpečnostné prostredie je destabilizované najmä ekonomickou situáciou, politickým vývojom alebo inými aktérmi nešťátneho charakteru, ktorí sa správajú radikálne alebo anti-systémovo podnecujú nepokoje v krajine. Náchylnosť na hybridné hrozby a pretavenie ich pôsobenia do šírenia dezinformácií, hoaxov, zvädzania a prvkov propagandy nie je zriedkavým javom vyskytujúcim sa v krajinách s nestabilným alebo negatívne ovplyvneným vnútorným bezpečnostným prostredím. Stav bezpečnostného prostredia v európskom regióne je úzko prepojených s vývojom bezpečnostného prostredia v jednotlivých členských štátoch. V posledných rokoch najviditeľnejšími destabilizujúcimi prvkami bola situácia spojená s pandémiou COVID-19, migračná kríza, konflikt na Ukrajine alebo energetická kríza. Dôsledkom bolo premietnutie do národných politík a stretégií a nevôľa obyvateľstva voči aktuálnemu politickému zriadeniu alebo medzinárodnému spoločenstvu.

V súčasnosti sa do popredia dostávajú nevojenské aspekty bezpečnosti medzi ktoré patrí aj sociálny sektor, ktorý sa už nesústreďuje na územie alebo vymedzenie teritóriom ale najmä na spoločné ideové smerovanie, hodnoty a postoje a práve spájanie na báze spoločných ideológií formuje potenciálne hrozby (napr. Baskovia) a šírenie prostredníctvom propagandy a dezinformácií vytvára živnú pôdu pre tieto zoskupenia. Primeraná informovanosť spoločnosti a vzdelávanie obyvateľstva môžu zamedziť rozširovaniu ideí destabilizujúcich vnútorné bezpečnostné prostredie.

2 VPLYV HYBRIDNÝCH HROZIEB NA VLASTENECTVO

Bezpečnostné prostredie v Európe už neohrozujú len konvenčné zbrane a vedenie konvenčného konfliktu je finančné veľmi náročné, ale rozvojom technológií sa na povrch čoraz viac dostávajú podvrtné aktivity ktoré sú zmesou konvenčných aj nekonvenčných metód, podporu extrémizmu, propagandu za účelom destabilizovať spoločnosť v štáte a následne spôsobila stratu dôvery v štátne zriadenie. Hybridné hrozby najmä v modernom technologickom svete môžu spôsobiť väčší rozsah škôd ako konvenčné zbrane. Eskalácia tohto druhu hrozieb môže spôsobiť v krajine vnútroštátny rozvrat a podnecovanie extrémizmu, radikalizáciu spoločnosti alebo výskyt teroristických aktivít. (10)

Šírenie dezinformácií alebo propagandy v kybernetickom priestore alebo akoukoľvek inou komunikačnou formou má jediný účel a to rozvrat danej spoločenskej jednotky pre ktorú boli zámerne vytvorené. V týchto prípadoch môžeme hovoriť aj o informačných operáciách, ktoré môžu využívať podvodné weby, vymyslené identity, šírenie podvrtných informácií a podobne.

V súvislosti s udalosťami posledných rokov identifikovať konkrétne aktivity, ktoré boli následne preukázané ako nepravdivé alebo usvedčené ako šírenie poplašných správ. Vzdelávanie obyvateľstva a informovanie a obdobných účelných aktivitách je nevyhnutné z dôvodu jednoduchej manipulácie s verejnou mienkou v neprospech štátneho zriadenia alebo celej spoločnosti. Niektoré aktivity dokážu vyvolať reťazové reakcie alebo davovú psychózu kedy šíreniu nepravdivých informácií dokáže podľahnúť oveľa väčšie množstvo ľudí.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na roky 2020 - 2024 sa sústreďí na boj proti hybridným hrozbám a najmä proti šíreniu nepráv, dezinformácií, fabulovaniu a zavádzaniu. Komunikačná stratégia sa zameriava najmä na elimináciu šírenia dezinformácií v kybernetickom priestore, ktorý je najviac náchylný na takúto formu destabilizácie bezpečnostného prostredia a najmä je náročný na formy regulácie. Primárnym druhom formy hybridných hrozieb, ktorý sa najčastejšie objavuje v kybernetickom priestore je šírenie nepráv (hoaxov), ktoré často-krát na obyvateľstvo pôsobia manipulačne, masovo a nepredvídateľne. Tieto negatívne faktory pôsobia negatívne najmä na prvky štátnosti a vystupujú z pozície nielen neštátnych ale aj štátnych aktérov pôsobiacich v našej spoločnosti. Títo aktéri nemusia mať len vnútroštátny ale aj zahraničný pôvod. (4)

3 PRÍPRAVA OBYVATEĽSTVA NA OBRANU ŠTÁTU AKO STIMUL MODERNÉHO VLASTENECTVA

Jednoduchou parafrázou môžeme zhrnúť, že „bez vetra sa ani lístok nepohne“ a rovnako aj podnetom pre koncepcio-strategické zmeny v prístupoch ku komunikácii so spoločnosťou v oblasti a bezpečnosti je zmena stavu bezpečnostného prostredia krajiny. Na báze zmeny bezpečnostného prostredia sa začínajú meniť východiskové ciele smerovania bezpečnostnej politiky a vytvára sa komplexný strategický rámec spolu s nástrojmi na realizáciu.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2021 definuje základné strategické záujmy Slovenskej republiky medzi ktoré patrí aj odolnosť spoločnosti voči bezpečnostným hrozbám, ktorú je možné dosiahnuť len vzdelávaním obyvateľstva, osvetou a správne realizovanou komunikáciou medzi štátnymi aktérmi a obyvateľstvom štátu. Za jednu z najobávanejších hrozieb označuje práve hybridné hrozby, ktoré ohrozujú základné hodnoty a atribúty štátu. Cieľom hybridných hrozieb sa stáva najmä spravodajská a komunikačná infraštruktúra a šírenie propagandy a dezinformácií s cieľom destabilizovať bezpečnostné prostredie štátu. (5)

Dôvera obyvateľstva v demokratický štát ako jedna z premís Bezpečnostnej stratégie je však podmienená „výchovou“ obyvateľstva k patriotizmu a hrdosti národa, aby existoval u občanov pocit patričnosti k národu a územiu na ktorom žije, čo následne vyvoláva dôveru v demokratický štát. Tento druh „krehkej dôvery“ obyvateľstva v demokratický štát je však veľmi nestabilný z dôvodu výrazných vplyvov, ktoré môžu meniť jej intenzitu napríklad ekonomická situácia, politická situácia alebo samotná stabilita vnútorného bezpečnostného prostredia štátu.

Pripravenosť štátu a spoločnosti efektívne a koordinovane reagovať na hybridné hrozby vrátane dezinformácií, je podmienená aj úrovňou vzdelávania obyvateľstva. Vzdelávanie vedie k zvyšovaniu povedomia a tým k eliminácii šírenia dezinformácií.²

V podmienkach Slovenskej republiky bola uznesením vlády č. 658 zo 16. novembra 2021 schválená Konceptia prípravy obyvateľstva na obranu štátu, ktorá reaguje na vzniknutú celospoločenskú potrebu vzdelávania, osvetu v oblasti obrany a bezpečnosti a vytvárania moderného patriotizmu. V roku 2021 identifikovala Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky aktuálne vonkajšie aj vnútorné bezpečnostné hrozby a bezpečnostné záujmy Slovenskej republiky. Ochranu a obranu pred bezpečnostnými hrozbami však prioritne zabezpečujú bezpečnostné zložky avšak objavujú sa hrozby nevojenského charakteru, v kybernetickom priestore, šírenie dezinformácií a propagandy, na ktoré je nevyhnutné reagovať.

Základným predpokladom pre prijatie *Konceptie prípravy obyvateľstva na obranu štátu (ďalej len „POnOŠ“)* je vzniknutá potreba komplexného riešenia účasti obyvateľstva na obrane štátu a rovnako aj vzdelávanie obyvateľstva v danej oblasti. Povinnosti, úlohy a aktívna účasť obyvateľstva na zabezpečovaní úloh pre potreby obrany štátu pramení v histórii avšak v súčasne platnej legislatíve je zakotvená v zákone č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (6), ktorý v prvom rade hovorí o brannej povinnosti občanov. Pripravenosť obyvateľstva na obranu štátu je súčasťou mechanizmu, ktorý podmieňuje obranyschopnosť štátu. Príprava obyvateľstva na obranu štátu je rozdelená v zmysle §3 zákona č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky do troch pilierov (7):

- Informovanie na úseku obrany.
- Rozvoj branného povedomia a pripravenosti občanov na obranu.
- Opatrenia vo výchovno-vzdelávacom procese (Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021).

² Národná rada Slovenskej republiky, 2021

Informovanie obyvateľstva na úseku obrany štátu realizujú ústredné orgány štátnej správy a orgány s celoštátnou pôsobnosťou, miestna samospráva a obce. Ústredné orgány štátnej správy vytvárajú smerom navonok komunikačné stratégie z dôvodu zamedzenia šírenia dezinformácií.

Komunikačné stratégie úzko súvisia aj z rozvojom branného povedomia a pripravenosti občanov, ktoré je podporované dobrovoľnou vojenskou prípravou alebo prípravou vojakov v zálohe zaradených do aktívnych záloh. Vstup do aktívnych záloh alebo dobrovoľnej vojenskej prípravy umožňuje občanom Slovenskej republiky podieľať sa svojou prípravou na obrane štátu a zvyšovať tak obranyschopnosť Slovenskej republiky. Keďže občania Slovenskej republiky nemajú povinnosť zúčastniť sa povinnej vojenskej služby tak uzavretie dohody o zaradení do aktívnych záloh rovnako ako zúčastnenie sa dobrovoľnej vojenskej prípravy je na báze dobrovoľnosti po splnení podmienok vymedzených zákonom č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (6), ktorý upravuje inštitút aktívnych záloh a zákon 378/2015 Z.z. o dobrovoľnej vojenskej príprave v znení neskorších predpisov (8).

Opatrenia vo výchovno-vzdelávacom procese by mali obsahovať osnovy zahŕňajúce povinný obsah výchovy a vzdelávania, civilnú ochranu, zdravotnú prípravu a participáciu ozbrojených zložiek na vzdelávaní na základných a stredných školách za účelov vytvárania všeobecného povedomia a o bezpečnosti a obrane štátu a získavaní ďalších zručností (5).

Primárnym cieľom prípravy obyvateľstva na obranu štátu a eliminovanie dôveryhodnosti občanov v dezinformácie a propagandu je poskytnutie objektívnych informácií a zvýšenie branného povedomia, informovanie o spôsobe reakcie na krízové situácie. Získanie všeobecných a relevantných informácií o členstve Slovenskej republiky v medzinárodných organizáciách a vzdelávanie obyvateľstva o historických míľnikoch, ktoré formovali identitu štátu budujú vlastenectvo a vzdelanie branného povedomia. (1)

Najdôležitejším však zostáva komunikačný priestor v rôznych fázach, formách a v rôznych sférach pôsobenia spoločnosti.

V podmienkach Slovenskej republiky v boji proti hybridným hrozbám ústredné orgány štátnej správy reagujú najmä aktívnou komunikáciou s verejnosťou a relevantným prostriedkami a overenými informáciami prostredníctvom masmediálnych prostriedkov (sociálne siete, televízia, rozhlas) s cieľom informovať obyvateľstvo.

Budovanie branného povedomia a vzdelávanie obyvateľstva ako efektívny nástroj proti hybridným hrozbám sa ukazuje ako najefektívnejší a predstavuje základný pilier a vytvára v spoločnosti racionalizáciu verejnej mienky s komplexným vplyvom na obyvateľstvo. (9, 11)

Výchovno-vzdelávací proces zameraný na vzdelávanie na základných školách, stredných školách, vysokých školách a v rôznych formách či už formálnym alebo neformálnym vzdelávaním prispieva k pokrokom v oblasti zvyšovania povedomia aj napríklad v oblasti brannej prípravy alebo reakcie na krízové situácie.

Dôležitým aktérom v oblasti vzdelávania a samotnej realizácie prípravy obyvateľstva na obranu štátu je v podmienkach Slovenskej republiky a samotného rezortu obrany vzdelávanie kadetov a príslušníkov ozbrojených síl, ako aj zamestnancov rezortu obrany v oblasti bezpečnosti a obrany štátu a zvyšovanie povedomia a kvality vzdelania v týchto oblastiach. V budúcnosti by mohlo predstavovať spôsob šírenia osvetu a zvyšovania úrovne vzdelávania v oblasti obrany a bezpečnosti rozšírenie pôsobenia Akadémie ozbrojených síl na oblasť vzdelávania a kooperácie s viacerými odvetviami spoločnosti spolu s rozšírením spektra pôsobenia. Vzdelávanie kadetov, ktorí neskôr už ako príslušníci ozbrojených síl môžu sami vzdelávať spoločnosť napríklad formou branných cvičení alebo tvorbou pozitívnej osvetu a tak pozitívne dotvárať obraz a vzdelanie v oblasti bezpečnosti a obrany štátu. (12)

ZÁVER

Príprava obyvateľstva na obranu štátu má celkom zreteľný cieľ a to v čo najväčšej možnej miere stabilizovať a pozitívne ovplyvňovať vnútorné bezpečnostné prostredie formou iniciatív realizovaných štátnymi ale aj neštátnymi aktérmi naprieč celým spoločenským spektrom. Ukazovateľom v tomto prípade nie je nič viac ani menej ako osvietené obyvateľstvo vzdelané v oblastiach bezpečnosti a obrany štátu. V boji proti hybridným hrozbám a zároveň v neľahkej bezpečnostnej situácii si musíme uvedomovať dôležitosť informovania, osvetu a vzdelávania obyvateľstva. Nevedomosť spôsobuje strach a obavy a tie skratové alebo nepredvídateľné konanie. Merateľným ukazovateľom môžu byť aj často-krát medializované odopretia od výkonu mimoriadnej služby. Prečo? Má priemerný občan Slovenskej republiky vôbec vedomosť o tom čo vlastne tento pojem predstavuje? Toto konanie bolo spôsobené najmä masovým vplyvom a strachom vyplývajúcim z nevedomosti.

Neľahkou úlohou prípravy obyvateľstva na obranu štátu je tento proces zvrátiť a prinavrátiť personálne zdroje pre potreby obrany štátu a zabezpečiť budovanie vlastenectva v krajine. Jednoduchšia interpretácia je aby občania chceli brániť krajinu v ktorej žijú z vlastnej vôle a nielen preto že im to ukladá zákon.

Vytváranie pozitívneho obrazu, osvety, informovania verejnosti v oblasti bezpečnosti a obrany nielen pozitívne vplýva na smerovanie spoločnosti ale aj na záujem o rôzne druhy vojenskej služby a tvorbu ďalších personálnych zdrojov pre potreby obranu štátu (profesionálni vojaci, aktívne zálohy, dobrovoľná vojenská príprava).

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. ČUKAN, K. a kol., 2007. Bratislava, *Mládež a armáda*, Vydavateľstvo Ministerstvo obrany, ISBN 80-89261-04-3, s.123
2. FIALA, P., PITROVÁ, M. 2009 *Evropská unie*, CDK Brno, ISBN 978-80-7325-180-2, s.589
3. Rada Európskej únie, 2022. Strategický kompas pre bezpečnosť a obranu. Dostupné na interne: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/sk/pdf> s.47
4. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021, *Komunikačná stratégia*, s.11, Dostupné na interne: https://www.mosr.sk/data/files/4298_komunikacna-strategia-rezortu-obrany_minion-pro.pdf
5. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021, *Bezpečnostná stratégia*, Bratislava, Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf, s.2
6. Zákon č. 570/2005 Z.z. o brannej povinnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
7. Zákona č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky
8. Zákon 378/2015 Z.z. o dobrovoľnej vojenskej príprave v znení neskorších predpisov
9. GIANOPOULOS, G., SMITH, H., THEOCHARIDOU, M., 26.11.2020, *The Landscape of Hybrid Threats – A conceptual Model*. Public Version, European Commission 2020, s.52, Dostupné na internete: <https://euhybnet.eu/wp-content/uploads/2021/06/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>
10. HOFREITER, L. 2008. *Teória a riešenie konfliktov*, Akadémia ozbrojených síl generála milana Rastislava Štefánika v Liptovskom Mikuláši, ISBN 978-80-8040-347-8, s.206
11. LASICOVÁ, J., UŠIAK, J. 2012. *Bezpečnosť ako kategória*, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, ISBN 978-80-224-1284-1, s.263
12. Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 2021, *Koncepcia prípravy obyvateľstva na obranu štátu*, s.6, Dostupné na interne: https://www.mosr.sk/data/files/4619_koncepcia_ponos_schvalene.pdf

Mgr. Jana LUKÁČOVÁ

Uhľiská 10816/46

831 07 Bratislava

janka.lukacova3@gmail.com